

Motion till riksdagen
2013/14:Ub395

av **Rossana Dinamarca m.fl. (V)**

Gymnasieskolan

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	En gymnasieskola för alla.....	2
4	Ingen ska kunna tjäna pengar på skolan	3
5	Ändra behörighetsreglerna till gymnasiet	4
6	Möjlighet att läsa på folkhögskola om man inte kommer in.....	5
7	Alla ska kunna plugga vidare efter gymnasiet	5
8	Estetisk verksamhet för alla.....	6
9	Stärk elevinflytandet.....	7
10	Mer arbetsmarknadskunskap	7
11	Förbättra yrkesutbildningarna.....	7
11.1	Bättre koppling mellan utbildning och arbetsliv	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det som huvudregel ska krävas godkänt i svenska (eller svenska som andraspråk), engelska och matematik samt ytterligare fem ämnen för antagning till alla nationella gymnasieprogram eller motsvarande.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör utredas om elever som inte kommer in på nationella program på gymnasiet i stället kan erbjudas möjlighet att läsa vid folkhögskola.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att alla gymnasieskolans yrkesprogram, inklusive den gymnasiala lärlingsutbildningen, ska ge grundläggande behörighet till högskola.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att estetisk verksamhet bör ingå som ett obligatoriskt ämne i alla nationella program i gymnasieskolan.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stärkt elevinflytande.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetsmarknadskunskap bör inkluderas i undervisningen på alla gymnasieprogram.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge arbetsmarknadens parter större inflytande över kursplaner och mål för den yrkesförberedande delen av utbildningen på yrkesprogrammen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att höja kvaliteten på de praktikperioder som eleverna på yrkesprogrammen genomgår under sin utbildning.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge programråden ett utökat mandat att styra över etableringen av nya yrkesprogram.

3 En gymnasieskola för alla

Gymnasieskolan har utvecklats från en angelägenhet för några få till en skola för alla. Allt fler ungdomar har fått möjlighet till mer och bättre kunskaper som svarar mot höjda krav från såväl arbets- som samhällsliv. För Vänsterpartiet är satsningar på utbildning en nödvändig förutsättning för samhällets utveckling och social frigörelse. Gymnasieskolan ska därför vara en rättighet och ge alla elever utökade valmöjligheter genom att förmedla kunskap och bildning.

4 Ingen ska kunna tjäna pengar på skolan

En allt högre andel av gymnasieskolorna drivs av aktiebolag. Dessa företag har till uppgift att generera vinster åt sina ägare. Vänsterpartiet anser att detta är fel. Skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

Vi har i dag en situation där aggressiva utländska bolag köper upp mindre skolor i Sverige och tar hem flera hundra miljoner kronor i vinst varje år. Två tredjedelar av de fristående skolorna har ett aktiebolag som huvudman. En allt högre andel av friskolorna ingår i stora koncerner och marknaden domineras av några större skolkoncerner med s.k. riskkapitalbolag som ägare.

I andra länder är lagstiftningen betydligt mindre generös mot privata vinstintressen. I Norge är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna, men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. I Finland drivs skolorna av allmännyttiga samfund och får inte drivas för ekonomisk vinning. I Danmark är det förbjudet att driva skolor i form av aktiebolag just med tanke på möjligheten till vinstutdelning och det är endast icke vinstdrivande stiftelser som får vara huvudman. Dessutom får en enskild huvudman inte driva fler än en skola.

De stora överskotten inom utbildningsbranschen är en följd av att de fristående skolorna är oerhört kreativa när det gäller att minska sina kostnader. Ett sätt är att anställa färre lärare, som dessutom är obehöriga i större utsträckning. Detta sänker lönekostnaderna. Det sparas också in på den del av verksamheten som inte direkt kan hänföras till undervisningen. Ytterst få fristående skolor har egna skolbibliotek och använder sig i stället av offentliga bibliotek. Givetvis är det positivt att eleverna kommer i kontakt med dessa bibliotek, men det innebär samtidigt att skolan flyttar över sina kostnader på kommunen.

De fristående skolorna har inte samma skyldigheter, syften eller ambitioner som de kommunala skolorna och har därför inte samma kostnader. Ett exempel är att man inte har samma skyldighet att arkivera handlingar om exempelvis elevers praktikperioder, som kan vara mycket viktiga när man ska söka sig vidare i arbetslivet.

Fristående skolor utan annat märkbart syfte än det ekonomiska vinstintresset hör, enligt vår mening, inte hemma inom det svenska utbildningsväsendet. För Vänsterpartiet kommer rätten till kunskap alltid att vara överordnad rätten till vinst. Vinst är ett olämpligt styrmedel i en verksamhet som ska vara behovsstyrd. I de fall en skola får ett överskott bör detta återinvesteras i verksamheten och på det sättet komma eleverna till godo.

I år gick utbildningskoncernen JB Education i konkurs. Skolorna ska stängas eller övergå till nya ägare. Elevernas liv sätts i gungning och man blir osäker på vad som kommer att hända. JB Educations konkurs kan komma att följas av fler konkurser. Denna osäkerhet hör inte hemma i skolans värld. Alla elever måste kunna lita på att de får bästa möjliga utbildning och att skolan finns kvar nästa termin. Därför är det olämpligt att skolor drivs som företag.

Fel! Okänt namn på

Vänsterpartiet vill få bort de vinstdrivande företagen från skolans värld. I stället ska elevernas bästa sättas främst. Mer om detta och konkreta förslag på hur detta ska åstadkommas finns i motionerna 2013/14:Ub396 och 2013/14:Fi212.

5 Ändra behörighetsreglerna till gymnasiet

Grundskolan ska ge tillräckliga kunskaper och förbereda eleverna för samtliga nationella program på gymnasieskolan. Det innebär att det inte behövs olika regler för behörighet till olika program. Vänsterpartiet är kritiskt mot den uppdelning av behörighetskraven som högerregeringen genomfört. Från och med 2011 behövs det godkänt i åtta ämnen i grundskolan – däribland svenska, engelska och matematik – för att vara behörig till ett yrkesförberedande program. För behörighet till de högskoleförberedande programmen krävs det godkänt i tolv ämnen inklusive svenska, engelska och matematik.

De differentierade behörighetsreglerna ger en stark signal till både elever och föräldrar om vilken ambitionsnivå olika elever ska lägga sig på och kan därmed kraftigt minska deras framtida valmöjligheter. Att dra en knivskarp gräns mellan yrkes- och studieförberedande programs behörighetskrav är inte heller befogat – enskilda yrkesförberedande program kan mycket väl kräva lika stora eller större förkunskaper som studieförberedande program. De nya behörighetsreglerna kommer inte att leda till att eleverna får bättre kunskaper eller att fler elever når målen. Däremot ökar sorteringen genom att tusentals elever inte kommer att bli behöriga till ett högskoleförberedande program i gymnasieskolan.

För att hindra en sådan utveckling vill vi att lika behörighetsregler ska gälla för alla nationella gymnasieprogram. Det gör att även elever med snävare intressen med inriktning mot antingen det estetiskt-praktiska hållet eller mot samhälls- och naturvetenskap får möjlighet att bli behöriga till samtliga program. Detsamma gäller elever som nyligen anlänt till Sverige som flyktingar. Givetvis förutsätter dessa behörighetsregler också att det genomförs en rejäl satsning på kvalitetshöjande åtgärder i grundskolan med bl.a. fler behöriga lärare, stärkt modersmålsundervisning, bättre utvärdering och uppföljning av undervisningen samt ett resursfördelningssystem som tar hänsyn till elevernas bakgrund och förutsättningar och därmed skiftande behov av stöd.

Som huvudregel bör det krävas godkänt i svenska (eller svenska som andraspråk), engelska och matematik samt ytterligare fem ämnen för antagning till alla nationella gymnasieprogram eller motsvarande. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Möjlighet att läsa på folkhögskola om man inte kommer in

De elever som inte kommer in på nationella program på gymnasiet behöver erbjudas nya vägar att få de kunskaper de behöver i livet, för att skaffa jobb och försörja sig och för att bli aktiva medborgare i samhället. Ett alternativ skulle kunna vara att införa en möjlighet att läsa in dessa kunskaper på folkhögskola. Där erbjuds undervisning under former som skulle kunna passa vissa elever som tidigare haft svårt att nå målen. Denna fråga behöver dock utredas. Det krävs bl.a. lagändringar som gör att folkhögskolorna kan ta in yngre elever än vad som är tillåtet i dag. Det krävs förstås också att folkhögskolorna får pengar för de ytterligare elever man kan komma att få ta in. Det bör alltså utredas om elever som inte kommer in på nationella program på gymnasiet i stället kan erbjudas möjlighet att läsa vid folkhögskola. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Alla ska kunna plugga vidare efter gymnasiet

Vi vill att alla elever ska mötas av höga förväntningar när de börjar gymnasieskolan. Historien visar att höga förväntningar leder till goda resultat. Många konservativa var skeptiska till att införa enhetsskolan, eller grundskolan, med nio års skolgång för alla barn. Därefter såg de gymnasieskolan som ett oöverstigligt hinder för folkflertalet. I dag påstår borgerligheten att elever på yrkesförberedande program har svårt att ta till sig teoretiska kunskaper. Eleverna har alltid svarat positivt på högre ambitionsnivåer i utbildningssystemet. Höga förväntningar har höjt den generella kunskapsnivån och gjort Sverige till en kunskapsnation.

Den ålderdomliga föreställning som motiverat skillnader mellan ”teoretiska” och ”praktiska” yrken gäller inte i dagens och framtidens samhälle. God språkförmåga och språkförståelse är i dag lika viktigt på alla arbetsplatser. Därtill kräver demokratin och den medborgerliga delaktigheten samma nivå och omfattning för alla i fråga om samhällskunskap och omvärldsorientering. På samma sätt förhåller det sig när det gäller kultur och estetik. Den treåriga gymnasieskolan har inte bara stärkt de teoretiska kunskaperna utan också inneburit att den yrkesinriktade delen av utbildningen har kunnat utökas och förbättras. De yrkesförberedande programmen ska ge eleverna tillräcklig kunskap för att börja arbeta inom ett yrkesområde utan att låsa in dem i en speciell nisch på arbetsmarknaden. Därför ska yrkesutbildningarna också ge en generell grund varifrån kunskaper och förmågor kan vidareutvecklas. I vissa fall kan det vara motiverat med en snävare specialisering beroende på lokala eller yrkesspecifika behov, men i normalfallet är det arbetsgivarens ansvar att färdigutbilda till ett yrke och för de speciella arbetsuppgifter som finns på varje arbetsplats. Arbetslivet har också ett ansvar att samarbeta med

Fel! Okänt namn på

skolan och göra praktik och lärlingsutbildning till en möjlighet. Samverkan mellan skola och arbetsliv är också ett sätt att skapa flexibla och moderna yrkesutbildningar.

Tidigare gick ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan på ett yrkesförberedande program. Sedan den nya gymnasieskolan (GY11) infördes går nu bara drygt en tredjedel ett yrkesprogram. I den första ansökningen till den nya gymnasieskolan hade andelen sökande till yrkesprogrammen minskat med nästan 10 procent. Utifrån den sociala struktur som råder i dag på de olika nationella programmen är det lätt att konstatera att den sociala snedrekryteringen kommer att öka på högskolan med den nya gymnasieskolan.

För flera av de yrkesförberedande programmen finns det en naturlig fortsättning i form av utbildningar på högskolan, bl.a. inom vård och omsorg samt olika tekniska utbildningar. Men möjligheten att läsa in högskolebehörigheten inom ramen för ett yrkesprogram innebär stora nackdelar jämfört med att gå ett högskoleförberedande program. Elever på yrkesprogram måste utnyttja det individuella valet eller ett utökat program för att läsa in de poäng som krävs för att få högskolebehörighet. Även om de gör det kommer de inte att kunna konkurrera om studieplatser på högskoleutbildningar eftersom de inte ges någon möjlighet att läsa kurser som ger meritpoäng. De får även mindre utrymme att läsa in de särskilda behörigheter som krävs för många högskoleutbildningar.

Att kunna läsa vidare ska vara en möjlighet för alla. En möjlighet som inte behöver utnyttjas men som kan fungera som ett frikort om livet tar en annan vändning än man tänkt sig. Alla nationella gymnasieprogram bör därför leda till en gymnasieexamen, vilken ska innefatta en grundläggande behörighet till högskolan. Regeringen bör därför återkomma med förslag om att alla gymnasieskolans yrkesprogram, inklusive den gymnasiala lärlingsutbildningen, ska ge grundläggande behörighet till högskola. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Estetisk verksamhet för alla

Vänsterpartiet tycker att det är självklart att alla gymnasieelever ska utveckla och använda sin fantasi och kreativitet samt sin förmåga att kommunicera genom att delta i estetisk verksamhet. Det krävs också kunskaper för att ta del av och tolka det kulturella utbudet. Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer är dessutom en av de åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande som fastställts av EU och som Sverige som medlemsland ställt sig bakom. Estetik, kreativitet och förmåga att uttrycka sig konstnärligt är vidare en tillgång i många yrken. Estetisk verksamhet bör därför ingå som ett obligatoriskt ämne i alla nationella program i gymnasieskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Stärk elevinflytandet

Elevernas inflytande över sin vardag måste bli större än i dag. Oftast begränsas elevinflytandet till sociala frågor som rör måltider, skolgården, rastverksamhet m.m. Vi anser att även delar som har anknytning till undervisningens organisering, såsom diskussioner om förbättrad samordning av provperioder och en jämn arbetsbelastning för eleverna under läsåret, innehåll i temaveckor och inte minst trygghetsarbete och ordningsregler bör kunna vara föremål för ett vitalt elevinflytande.

Såväl elevrepresentanter som elevskyddsombud ska ha rätt till utbildning och kompensatoriskt stöd för den undervisning de gått miste om under sin utbildning. Skolan ska också vara skyldig att tillhandahålla lokaler så att elever och elevrepresentanter kan hålla de möten och andra sammankomster som krävs för att de ska kunna utöva det inflytande de har rätt till. Vad som ovan anförts om stärkt elevinflytande bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Mer arbetsmarknadskunskap

På senare år har det arbetats mycket aktivt för att elever ska få ökade kunskaper om eget företagande och entreprenörskap. Det är självklart bra att elever ges sådana kunskaper, men faktum är ju att de allra flesta har en framtid som anställda i redan befintliga företag eller i offentlig sektor. I skolan erbjuds dock väldigt lite, om ens någon, undervisning i frågor som arbetsrätt, arbetsmiljöfrågor och fackligt inflytande. Kunskapsbristen på detta område ökar riskerna för att unga ska utnyttjas på arbetsmarknaden, t.ex. genom otrygga anställningsvillkor i branscher där de anställda domineras av ungdomar och unga vuxna. Arbetsmarknadskunskap bör inkluderas i undervisningen på alla gymnasieprogram. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Förbättra yrkesutbildningarna

Dagens yrkesutbildningar motsvarar inte de krav som ställs i arbetslivet. Vår slutsats är att gymnasieskolan behöver komma närmare arbetsplatserna och hitta former för hur arbetsmarknadens parter kan få större inflytande över och ansvar för yrkesutbildningen.

Det råder i dag stor brist på kvalificerade yrkesarbetare. Samtidigt är det allt färre som efter den senaste gymnasiereformen väljer yrkesprogrammen. De uppfattas av allt fler som återvändsgränder. Den som valt att utbilda sig till ett yrke måste ha goda möjligheter att i framtiden vidareutbilda sig eller

Fel! Okänt namn på

omskola sig. Livslångt lärande är av stor betydelse både för den enskildes frihet och för arbetslivets omvandling.

Vi anser, som vi tidigare skrivit, att programmen därför fortsatt måste ge grundläggande högskolebehörighet. Men minst lika viktigt är att själva yrkesutbildningen håller en högre kvalitet än i dag.

Synsättet bakom 90-talets gymnasiereform var att samhället skulle stå för allmänutbildningen och företagen bekosta färdigutbildningen ute på arbetsplatserna. Sedan dess har näringslivet dragit sig ur sitt utbildningsåtagande. Det har resulterat i att yrkesutbildningarna inte motsvarar de krav som ställs i arbetslivet, vilket gjort det svårare för yrkes eleverna att få jobb.

Gymnasieskolan behöver komma närmare arbetsplatserna och hitta former för hur arbetsmarknadens parter kan få större inflytande över och ansvar för yrkesutbildningen. Skolans roll är att förmedla breda grundläggande kunskaper som behövs inom respektive yrke. Företagen ska bidra med färdighetsutbildning, specialisering och företagsspecifika kunskaper.

11.1 Bättre koppling mellan utbildning och arbetsliv

Erfarna, kvalificerade yrkesarbetare och deras arbetsgivare är de som vet bäst vilka kunskaper och färdigheter som behövs inom ett yrke. Vi vill därför ge arbetsmarknadens parter större inflytande över kursplaner och mål för den yrkesförberedande delen av utbildningen. De partssammansatta (dvs. de består av representanter för både fack och arbetsgivare) yrkesråden och yrkesnämnderna bör få möjlighet att vara med och anpassa, utveckla och förnya utbildningsutbudet och innehållet så att det motsvarar den kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kvaliteten på de praktikperioder eleverna genomgår under sin utbildning behöver höjas. Innehåll och handledning är av mycket varierande kvalitet. Vi anser att om praktiken inte kan tillhandahållas på ett bra sätt, bör inte utbildningen få bedrivas. Kan en arbetsplats i sin tur inte erbjuda utbildade APL-handledare ska inte heller någon elev placeras där. Vad som ovan anförts om att höja kvaliteten på de praktikperioder eleverna på yrkesprogrammen genomgår under sin utbildning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi vill se färdigutbildningar inom fler områden än i dag. Vi uppmanar därför arbetsmarknadens parter att komma överens om yrkesutbildningsavtal med tydliga kunskapskrav och om villkor i anställnings- och utbildningsbevis. För att stärka yrkesidentiteten är det i många fall bra om färdigutbildningen resulterar i en yrkesexamen med yrkesbevis. Det ger möjlighet att överblicka hela processen från gymnasieelev till färdigutbildad.

Ska parterna kunna ta ansvar för en kvalitetssäkrad utbildning behöver man ha inflytande över hur många elever som ska gå varje utbildning. Den fria etableringsrätten för friskolor har lett till att mer och mer pengar har gått till billiga eller populära utbildningar som inte efterfrågas på arbetsmarknaden. Friskolornas framväxt sker i sådan fart att skolorna inte hinner ordna

Fel! Okänt namn på

bra praktikplatser och säkra en god färdigutbildning. Antalet elever inom de olika yrkesförberedande programmen är inte anpassat till hur många som kan förväntas få anställning inom yrket. Det är en förutsättning för att garantera en god övergång mellan gymnasieskola och arbetsliv. Det finns s.k. programråd för varje nationellt program i Sverige, som innehåller representanter för den bransch som utbildningen leder till. Dessa bör få större makt att styra över var utbildningar ska få anordnas. Exempelvis ska man ha möjlighet att säga nej till nya skolor om det skulle leda till att för många elever utbildas jämfört med vad som efterfrågas på arbetsmarknaden. Programråden bör alltså få ett utökat mandat att styra över etableringen av nya yrkesprogram. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 4 september 2013

Rossana Dinamarca (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Jacob Johnson (V)

Josefin Brink (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)